

24-uurs economie - de detailhandel

De huid zo duur mogelijk verkopen

"Wijers (Economische Zaken) en Melkert (Sociale Zaken en Werkgelegenheid) voeren korte termijn politiek. Voor de uiteindelijke gevolgen van hun beleid naar een 24-uurs economie, lijken ze de ogen te sluiten. Met de koppen in het zand wordt in Den Haag slecht nagedacht. Het kabinet Kok belijdt een vrijheid-blijheid-ideologie."

ZO DENKT Luuk Voormeulen, landelijk bestuurder Detailhandel van de Dienstbond FNV, over de Haagse beleidsmakers met hun nieuwe Winkelsluitingswet. Of zoals Wijers het tegenwoordig pleegt te noemen: Winkelopeningstijdenwet. Verbieden past immers niet in de liberaliseringsgedachte.

Met de nieuwe wet kunnen de winkels tot 's avonds tien open blijven en met toestemming van het gemeentebestuur zelfs tot twaalf uur. Deze toestemming is ook vereist voor de nacht en de zondagen. De sluisen kunnen dus wagenwijd open. Luuk verwacht niet dat de Tweede Kamer de messen zal trekken bij de behandeling van de nieuwe Winkelsluitingswet. Ondanks het negatieve advies van de SER dat de FNV nog heeft weten te bereiken.

De één volgt de ander

'De klant vraagt om langere openingstijden' is een vaak gebruikt argument door politici en werkgevers. Het aantal tweeverdieners en eenpersoonshuishoudens zou toenemen en die mensen willen nu eenmaal buiten de normale tijden hun boodschappen doen. Uit konsumentenonderzoeken blijkt daar niet veel van. Langere openingstijden van winkels zijn voor slechts 10 tot 15 procent van de ondervraagden echt noodzakelijk. De vraag naar de wenselijkheid scoort hoger: 40 procent.

Luuk "Die wenselijkheid zegt me niet veel, mooi weer wensen we allemaal. En in die uitgesproken noodzakelijkheid voorziet de koopavond. Wat de tweeverdieners betreft, hun aantal neemt inderdaad toe, maar het zijn vooral anderhalf verdieners of nog minder. Zij hebben dus overdag tijd. Ook de toename van de éénpersoonshuishoudens ligt even anders. Dat zijn vooral de ouderen en ook die kunnen overdag hun boodschappen doen. De sterk veranderde vraag van de konsument naar langere openingstijden is

dus geen argument. En dan nog, de klant is niet tegen elke prijs koning. Want laat één ding duidelijk zijn, als de winkels langer en veel langer open zijn, zullen de klanten zich aanpassen- Maar dat kan toch geen reden zijn dat voorafgaand daaraan het personeel zich moet aanpassen?"

• Wijers stelt dat de winkels langer open mogen, maar dat niet moeten. Vrijheid blijheid. Is de praktijk wel zo vrijblijvend? Luuk "De praktijk zal leren dat mogen, moeten wordt. De winkelcentra bestaan voor 90 procent uit een Albert Heijn, een bank en een aantal nonfood-winkels. Als Albert Heijn besluit langer open te gaan, zal de rest mee moeten. De klant komt voor de één én voor de ander."

Koncentratie

• Aangenomen dat de klant de beslissingen van de grootwinkelbedrijven zal volgen, wat gebeurt er dan?

Luuk "De ogenschijnlijke luxe van op alle tijden kunnen kopen, zal betaald moeten worden. Langere openingstijden betekenen hogere energie-, beveiligings- en loonkosten. Die kosten zullen doorberekend worden aan de klant. De kleine ondernemer zal dat direct moeten doen, Albert Heijn en andere grote bedrijven kunnen wachten en beslissen op termijn. Een concurrentieslag dus, waarvan de kleinere de verliezers zullen zijn. Met als gevolg een concentratieproces waarin de grote groter worden."

• De grote supermarkten breiden dus hun markt uit door een sanering van de sektor. Dat proces is al een tijd aan de gang. Biedt de verruiming van de winkelsluitingswet de grote bedrijven nog meer mogelijkheden?

Luuk "Op termijn van enkele jaren zie ik grote verkooppunten uit dat concentratieproces komen. En omdat de vierkante meters in de winkelcentra duur zijn, verhuizen die grote bedrijven naar de goedkope industrie terreinen buiten de stad. Het Franse systeem. Er kunnen dan joint-ventures ontstaan met nonfood-ketens, zodat 'boodschappen doen' en 'winkelen' samen opgaan. De huidige bedrijfspanden worden nu al verkocht en teruggehuurd, sell-and-lease-back heet dat.

Op de korte termijn verwacht ik eerst een andere beweging van de supermarktketens. Met argusogen ziet bijvoorbeeld Albert Heijn de ontwikkeling op het marktsegment van de fastfood, de afhaal-pizza enzovoort. Dat segment wil hij in handen krijgen. Is dat eenmaal gelukt, dan zal de fastfood-klant misschien ook ander artikelen aanschaffen.

Er is nog veel te winnen voor de grootwinkelketens. De Nederlander geeft tot nu toe slechts 10 procent van zijn salaris uit aan eten en drinken, in Frankrijk is dat bijvoorbeeld wel 40 procent. Tussen de twee getallen gaapt een aantrekkelijke ruimte."

Verlieswerkgelegenheid

• Allerlei 'deskundigen' en ook Wijers en Melkert ve'wachten dat een langere openstelling van de winkels werkgelegenheid oplevert. Hebben ze daarin gelijk? Luuk "Door de concentratietendens zal makro gezien het aantal banen afnemen. Daar blijft het niet bij. Het werk zal herverdeeld worden in gebroken diensten, kleinere deeltijdbanen er? oproepbanen afgestemd op de pieken. Nog meer dan nu zullen de mensen in de detailhandel minder en flexibeler gaan werken. Daarbij zal hun inkomen dalen. Verder zal hun zogenaamde vrije tijd steeds meer in het teken komen te staan van de arbeidstijd. De week en de dag worden gebroken. Wat rust lijkt, is wachten op de volgende ronde werk."

• Ook deze flexibilisering van arbeidstijd is in de dienstensektor niet nieuw. Wat is daarbij op dit moment de stand van zaken? Luuk "De supermarkten zijn zeer uitgerust ingericht. Niet alleen om de Wante te verleiden, maar ook omdat elke centimeter veel geld kost. Grote voorraden worden niet meer aangelegd, dat zouden dure kosten posten zijn. Juist het winkelbedrijf kent een uiterst verfijnd just-in-time productie- en distributiesysteem. Het brood wordt 's nachts gebakken om de klant 's morgens om acht uur vers brood te bieden. En dat geldt voor allerlei producten. Productie en vervoer zijn daarop afgestemd. De flexibele organisatie van de arbeid is daarvan een logies gevolg. Melkert zal hier niet van profiteren, hooguit Ritzén. Op die baantjes met onregelmatige tijden worden namelijk steeds meer studenten en scholieren ingezet."

Vliegwiel

• Bij ruimere openingstijden kunnen we verwachten dat er meerdere pieken komen en een tweede en wellicht een derde aanlevering. Die ontwikkeling plant zich dan voort naar het sociaal leven van velen. Luuk "Buiten de ruim 600.000 mensen die werkzaam zijn in het winkelbedrijf, krijgen nog enkele honderdduizenden werknemers een ander werktijden patroon. Zij allen zullen op hun beurt weer op andere tijden andere dingen doen, van ziekenbezoek tot sport enzovoort. Daarmee doen ze weer een

foto Chris Pennarts

beroep op werktijden in andere sectoren. Misschien wel tot onderwijs aan toe. In dat proces werkt de detailhandel als een vliegwiel. Het hele openbare leven zal veranderen. Hoewel het soms anders lijkt, hebben zeer veel mensen een regelmatig leefpatroon, met 's avonds om acht uur een kopje koffie en het journaal op de buis. Vergaderingen lijken ook op een heel natuurlijke manier om acht uur te beginnen. Dat patroon zal gedwongen veranderen. Op weg naar 24 uur productie en 24 uur consumptie. Wanneer jij vrij bent, zijn je vrienden en kennissen aan het werk. Dat leidt tot een desintegratie van de samenleving. Dat vliegwiel is al in gang gezet en het gaat sneller dan je denkt."

• Zijn de beleidsmakers in Den Haag blind voor deze dreigende, sociale ontwrichting, ze hebben het hoogstens over de zondag?
Luuk "Politiek Den Haag slaat totaal door in de ideologie van liberalisering. De ontregeling is volop aan de gang. De ondernemers lopen vooruit op de wetgeving. De overtredingen van de huidige Winkelsluitingswet nemen hand over hand toe. Voor de meubelboulevards en toeristencentra is nu een uitzondering op de Winkelsluitingswet gemaakt. Maar tegenwoordig lijkt heel Nederland wel een meubelboulevard of toeristencentrum te zijn. In Den Haag schijnt niemand zich daar druk over te maken. Juridiese stappen halen niets uit. Met de

nieuwe wet in het vooruitzicht, wordt alles oogluikend toegestaan."

Geen principiële slag

• Om dit scenario een andere wending te geven, kan van de overheid dus weinig verwacht worden. Ze biedt vooral ruimte aan de markt. Het midden- en kleinbedrijf met Kamminga aan het roer sputtert tegen, maar legt het af tegen VNO en NCW. En de vakbeweging?

Luuk: "Als Dienstenbond FNV durven wij de principiële slag niet aan. Wij zijn daar te zwak voor, hoewel we sterker zijn geworden in het winkelbedrijf. De toestroom van studenten en scholieren in onze sektor laat zich moeilijk organiseren."

• Niet zo lang geleden zijn er toch stevige acties geweest tegen de verlenging van de openingstijden van winkels?

Luuk: "Maar tegen de wetgeving kunnen we niet op. We zullen de huid zo duur mogelijk moeten verkopen. Van de eis 'om zes uur dicht en geen minuut later' hebben we al moeten afstappen.

Op 1 juli aanstaande loopt de CAO voor supermarkten af. Dat is de eerste in de detailhandel. Hier moeten we onze eerste slag slaan. De inzet van de werkgevers is: alle toeslagen eraf, voor de avond en de zaterdag. Onze inzet wordt de werkdag na zes uur 's avonds zo duur mogelijk te maken. Verder willen we contracten van

twaalf uur per week als ondergrens en gelijke toepassing van alle toeslagen op alle werknemers. Iedereen even duur, ook de studenten scholier.

De werknemers in de supermarkten moeten het trekken. Lukt het niet voor de uren na zes uur een toeslag binnen te halen, dan zal de Dienstenbond FNV geen CAO afsluiten. Mocht er wel een CAO komen, dan is een algemeen verbindend verklaring van essentieel belang om alle kleine bedrijven onder de CAO te kunnen vangen. Van de grote ondernemers verwachten we hierbij geen problemen. Te midden van de concurrentie hebben ook zij baat bij een algemeen verbindend verklaring. We zullen zien hoe het loopt, op dit moment zijn we dag in en dag uit in de supermarkten. Dat is een hele klus, want er zijn er zeer veel, zo'n 180 duizend. Het winkelbedrijf kent een platte organisatie, je baas is al gauw je collega en dat maakt actie voeren heel moeilijk."

Hans Boot en Aad in 't Veld